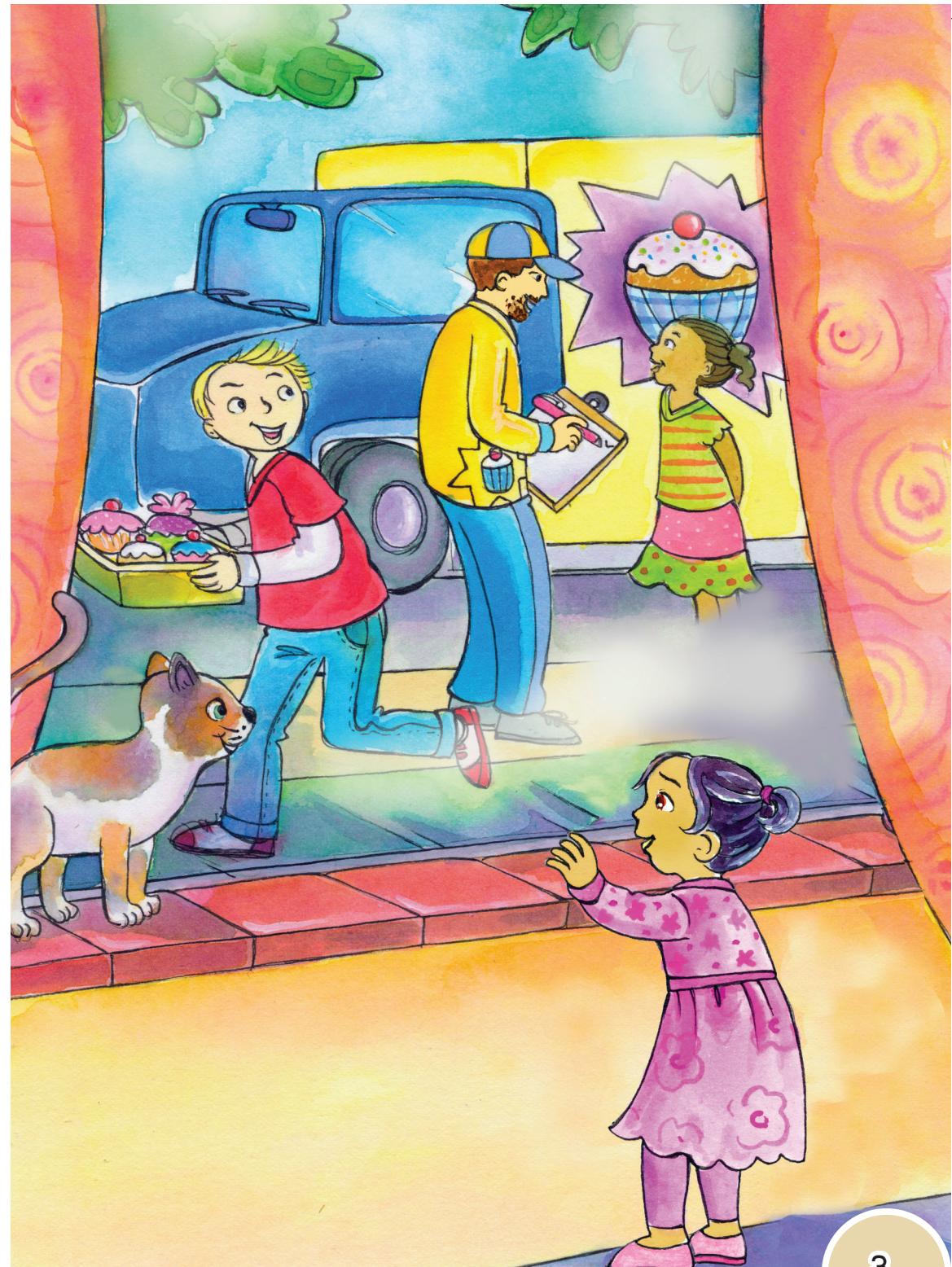

Mhaka ya makhekhe ya swikhapana lama nyamalaleke

Danisa a langutile ehandle hi fasitere. U vonile vhene yo dilivhara swilo yi yima eka phevimente. Muchayeri u chikile kutani a chikisa evheneni thireyi ya makhekhe ya swikhapana lama sasekisiweke hi chukele ro ayisa. Hi nkarhi wolowo, xinhwanyetana xi sungule ku vulavula na yena. A swi tikomba xi vutisa swiletelo swa ndlela. Wanuna wo dilivhara u vekile thireyi ya makhekhe ya swikhapana eka phevimente leswaku a kota ku kombetela eka tlhelo leri faneleke.

Hi xihatla xo tanihi rihati, xifanyetana xi tsutsumile xi fika xi teka makhekhe xi tsutsuma na wona. Loko wanuna wo dilivhara a langutisa, makhekhe a ya nyamalarile.

Danisa u ringetile ku lemukisa wanuna wo dilivhara hi ku ba fasitere kambe wanuna a nga swi twangi. U ringetile ku hlamusela tatana wa yena hi leswi humeleleke kambe tatana u lo phaphata nhloko ya yena.

Kutani xinhwanyetana xi dirowile xifaniso xa makhekhe ya swikhapana kutani xi nyika manana wa xona.

"I xifaniso xa kahle," ku vula manana wa yena. "Xana i swiluva?"

Ku hava loyi a twisiseke leswi xinhwanyetana a xi ringeta ku va byela swona! Hi nkarhi wolowo, Danisa wa 18 wa tin'hweti u bohile ku dyondza ku vulavula hi mfanelo hi ku hatlisa.

A nga ha lavi munhu na un'we
leswaku a nga n'wi twisisi!

Endzhaku ka 10 wa malembe ...

Danisa a ri eka Giredi ya 6. Tlilasi ya yena a yi lulamiserile mudyondzisi wa yona xinkhubyana xa xihlamariso, Manana Fish. Kambe makhekhe ya swikhapana lama tisiweke hi va ka Bake-a-Cake a ya nyamalarile.

Danisa na vanghana va yena Ruby na Bheka a va fanele ku kuma makhekhe ya swikhapana xinkhubyana xi nga si sungula handle ka swona xihlamariso xi ta va xi onhekile.

"Hi na vaehleketeriwa vanharhu," a hlamusela. "Wo sungula i Solly Samps, hinkwerhu ha swi tiva leswaku hikwalaho ka yini a vitaniwa Rintiho."

"Wa vumbirhi i Maria Dlamini. Ioyi a rhandzaka timafini ta chokoleti!" ku engetela Ruby.

"Ku tlhela ku va na Adam Bester," ku vula Bheka. "U dya xin'wana na xin'wana lexi a hlanganaka na xona!"

Vanghana lavanharhu va bohile
leswaku Danisa u ta vutisa Solly,
Ruby u ta vulavula na Maria kasi
Bheka u ta vonana na Adam.

Va endlile nongonoko wa swivutiso
leswi va nga ta vutisa vaehleketeriwa
va vona no pfumelelana ku hlangana
siku leri landzelaka ninhlekanhi
endzhaku ka switoloveto swa rhagibi
na hoki.

Va pfumelelanile ku titoloveta
mavutiselō ya vona emahlweni ko landza
vaehleketeleliwa va vona.

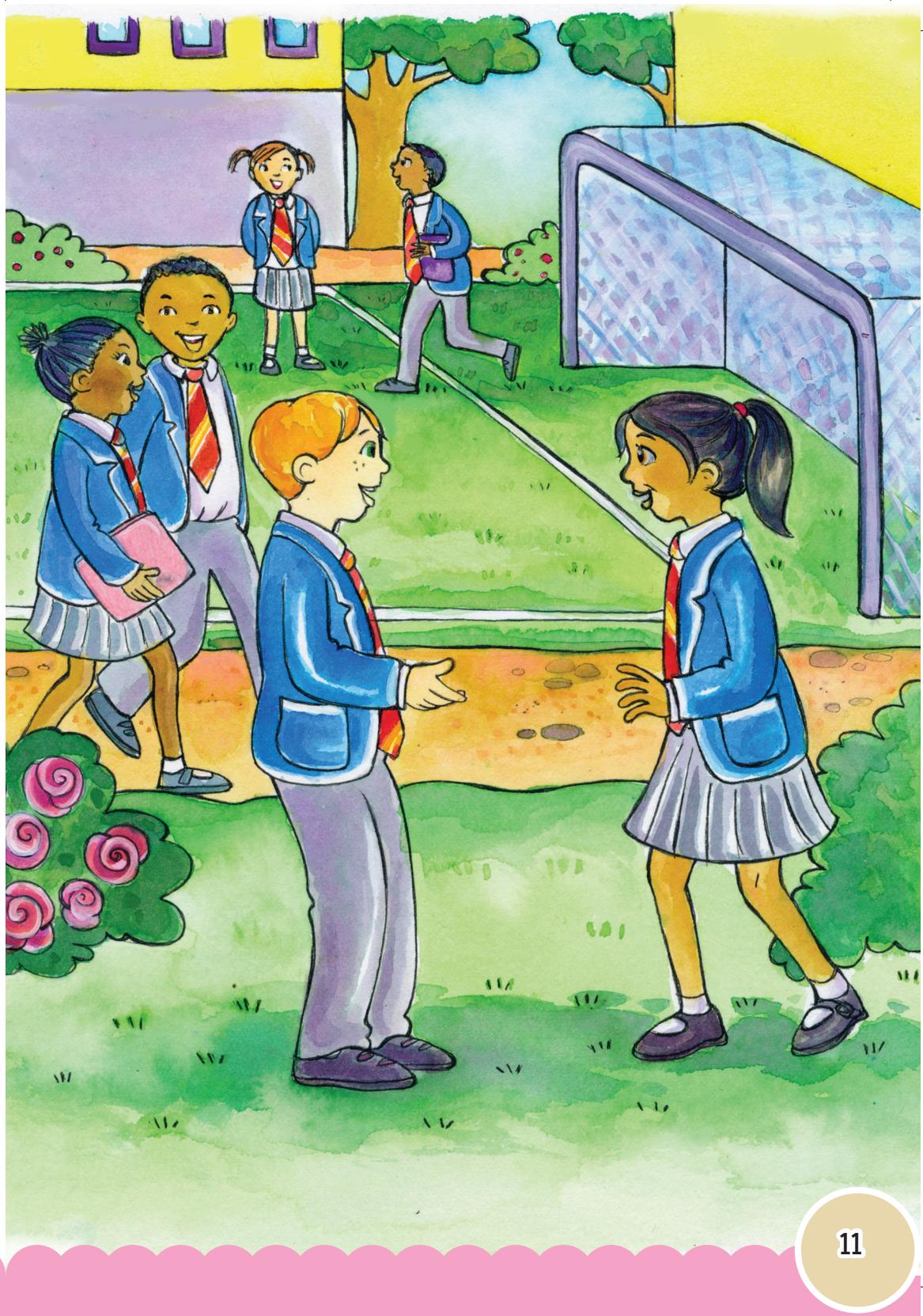
Siku leri landzelaka, un'wana na un'wana wa vanghana lavanhарhu u endlile xanchumu mayelana na minkunguhato ya vona.

Xosungula Danisa u fambile a ya lava Solly.
"He Solly, yimanyana! Xana hi nga fambisana?"

"Kunene. Swi famba njhani swo lulamisela xinkhubyana xa Manana Fish?"

"A swi tshamisekangi. Un'wana u yivile makhekhe ya swikhapana! Xana ku na loyi u n'wi ehleketelelaka?"

Danisa, ku hava loyi a nga tekaka makhekhe ya swikhapana. Hinkwavo va lava leswaku xikhubyana xi humelela! Xana hi ta endla yini? Kumbexana hi nga kombela vana va tlilasi ku humesa mali yin'wana kutani hi odara makhekhe ya swikhapana man'wana."

Ruby u vutisile maria swivutiso tlilasi yi nga si sungula.

"Maria, ndzi yimeli! I yini lexi nga ebajini ra wena? Inge ndzi swi susa!"

"Xewani Ruby, ndza khensa!"

"Ndzi ku lavile tolo endzhaku ka switoloveto swa khwayere kambe a wu nga ri kona."

"Ndzi hatlile ndzi famba hikuva manana a va tirha nivusiku. Xana malunghiselo ya xinkhubyana xa manana Fish ya famba njhani? Ku na leswi ndzi nga mi pfunaka hi swona?"

"Ina, makhekhe ya swikhapana ya yiviwile. Xana u nga va u tiva loyi a ya tekeke?"

"Ntiyiso Ruby, a ndzi tshembi leswaku
ku na loyi a lavaka ku onha xinkhubyana
xa Manana Fish - hambi ku ri Solly loyi
a rhandzaka swilo swo nyanganya!"

Bheka na yena u hetelerile hi ku vulavula na Adam.

"Adam, ndzi yimele. Na mina ndzi ya eswitolovetweni swa rhagibi. A wu ri kwihi tolo endzhaku ka switoloveto?"

"Heyi, a ndzi hatlisele bazi ro ya ekaya hikuva tatana na mana a va fanele ku tirha va chayisa nivusiku. Hikwalaho ka yini u vutisa? Ko va na swin'wana?"

"Makhekhe ya swikhapano hinkwawo ya xinkhubyana xa Manana Fish ya nyamalarile. Xana u nga va u tiva swin'wana mayelana na swona?"

Mihlolo mhayi! Leswi ndzi dyaka
xin'wana na xin'wana u ehleketa
leswaku ndzi nga teka makokisi?

Ndzi nga ka ndzi nga endli nchumu
xo onha xinkhubyana xa hina. Hi tirhe
ngopfu leswaku xinkhubyana lexi xi
humelela!"

Ndzhenga wolowo mafokisi manharhu ya hlanganile ku pimanisa tinotsi. Va pfumelelanile leswaku Adam, Maria na Solly a hi vona va nga teka makhekhe ya swikhapana. Lexi nyanyiseke timhaka hi leswi tisoseji na tona ti nga nyamalala!

Ku na nchumu wun'we lowu faneleke ku endliwa: va fanele ku tshama exikolweni nivusiku leswaku va ta kota ku khoma khamba entirhweni wa rona!

Endzhaku ko kuma mpfumelelo wa nhloko ya xikolo na wa vatswari va vona, va endlile mibedo yo khempa yinharhu ekamareni ra xinkhubyana. Kutani va timile timboni kutani va nghena endzeni ka tibege ta vona to etlela eka tona. Va tshikile rivanti

ri pfulekile switsanana leswaku ku kota
ku nghena ku vonakalanyana.

Danisa na Ruby a byi nga phahi vurhongo loko Bheka a ri karhi a ba matonori. "Xana u etlela njhani." ku anakanya Danisa ku ri hi ku xiphiqo a xi si lulamisiwa.

Hi awara ya 12 rivanti ri pfulekile.

"Bheka! Bheka! Pfuka!"

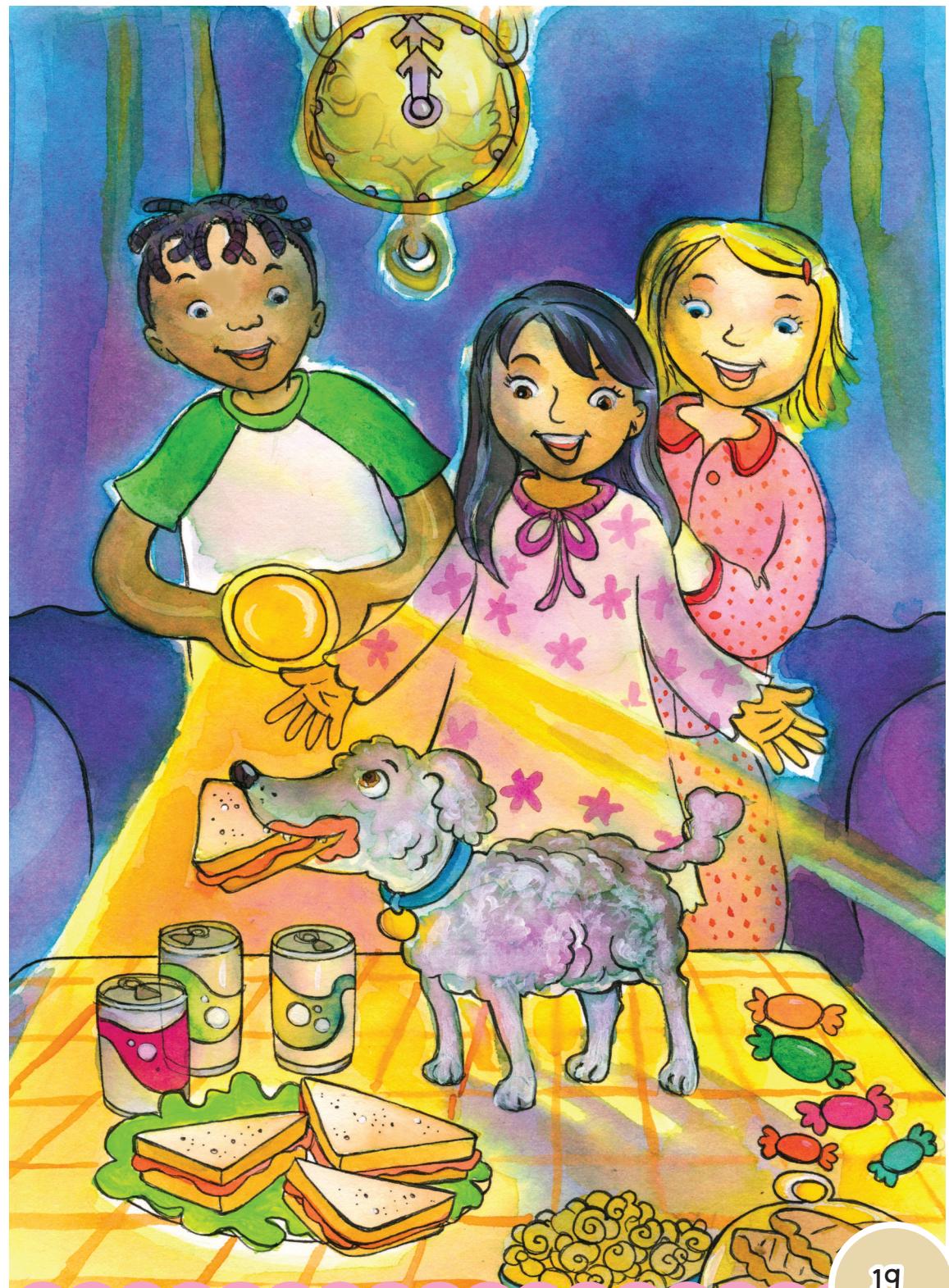
"Swi lo yini?"

"Ku na munhu loyi a nga nghena," ku hlevetela Danisa.

"I munhu wo koma swinene."

Bheka u lumekile thoci ya yena. Lahaya tafuleni, a ku ri na Fulafi, mbyana ya nhloko ya xikolo, leyi a ya ha lava ku dya sangweji!

Vutomi byi talele hi swihlamariso!

Muyivi wa makhekhe ya swikhapana

Tivoneleni ku na muyivi laha

Un'wana u yivile khekhe ra mina ra xikhapana

Swa antswa va ri vuyisa sweswi

Loko swi nga ri tano, va ta hakela

A ka ha ri na nchumu xi nga hlayiseka laha

Khekhe ro hetelela a ri ri ra mina

A ndzi ta tikandza hirona

Endzhaku ko nwa tiyi

Luka, tana haleno, u nge ndzi ku vona

A swi na mhaka leswaku u ri yini

Mahlanhla ya khekhe ra xikhapana

Emilon'wini ya wena ya ku khomisile

U xinkawana xo delela

Ndza swi tiva leswaku u rhandza

Makhekhe ya swikhapana naswona a swi

Kahle ku ringeta ku sola kokwana wa wena

Hi sweswo ke, ntlangu wu herile

U funghiwile tanahi muyivi wa makhekhe ya

Swikhapana a swa ha pfuni ku kaneta

U kumetiwile

Timhaka to tsakisa

Ku boxiwa ko sungula ka rhesipi ya makhekhe ya swikhapanan ku tlhelela eka lembe ra 1796.

Makhekhe ya swikhapanan yo sungula ya bakiwile endzeni ka tikhapu ta tiyi.

Makhekhe ya swikhapanan ya vile ya duma hikokwalaho ko hunguta nkarhi wo va ekhixini naswona a ya olova ku ya baka ku tlula makhekhe lamakulu swinene.

Makhekhe ya swikhapanan ya pfa ya vitaniwa makhekhe ya feri.

Khekhe ra xikhapanan lerikulu swinene leri nga tshama ri endliya a ri tika 555kg, ri ri ku tlula mitara hi ku leha no va 3 wa timitara ku anama, naswona a ri ri na 2 wa mamilionyi ya tikhalarisi.

Winston Churchill u vile munhu wo sungula wo ringanyeta leswaku ku nyunyeteriwa swo ayisa swo nyanganya ehenhla ka makhekhe. Endzhaku u ve a sola ku va a ri na marhama lamakulu swinene eka ku va a tiphina ngopfu hi swo ayisa.

Bekari yin'wana eAmerika yi sungurile ATM ya mbhovo ekhumbini leyi humesaka makhekhe ya swikhapanan 24 wa tiawara hi siku. Yi khoma ku fikela eka 600 wa makhekhe ya swikhapanan lama ha ku bakiwaka hi nkarhi wun'we!

Migingiriko yo hlaya hi mitlawa

- I Hlaya swivutiso leswi kutani u tsala tihlamulo.
- a. Languta nhlokomhaka na khavhara ra buku. Xana u ehleketa leswaku ku ta humeleta yini?
  - b. Xana i mani ximunhuhatwankulu exitorini lexi?
  - c. Manana wa Danisa a ehleketa leswaku nchumu lowu Danisa a wu diroveke a wu languteka tanihu hi swiluva. Xana u ehleketa leswaku Danisa u titwile njhani?
  - d. Xana hikokwalaho ka yini ku ri hava na un'we loyi a twisiseke leswi Danisa a lava ku va byela swona?
  - e. Danisa a ri na $1\frac{1}{2}$ wa malembe ntsena loko a vona makhekhe ya swikhapanaya karhi ya yiviwa. Xana u ehleketa leswaku a ri xinhwanyetana xo tlhariha? Vula leswaku hikwalaho ka yini.
  - f. Endzhaku ka khume ra malembe, makhekhe ya swikhapanaya tlhele ya yiviwa. Xana Danisa na vanghana va yena a va ehleketelela mani? Vula leswaku hikwalaho ka yini a va va ehleketelela.
  - g. Xana u tiphinile hi xitori lexi? Tsala 10 wa mitila u vula leswaku hikwalaho ka yini u tiphinile kumbe u nga tiphinanga hi xitori lexi.
  - h. Xana u tshama u lahlekeriwa kumbe u veka nchumu lowu u wu tsakelaka laha u nga tlhela u ku rivala leswaku hi le kwihi, kutani u tlhela u wu kuma nakambe?
    - i. Byela vanghana va wena leswaku a wu lahlekeriwile hi yini na leswaku u wu kumise ku yini.
    - ii. Tsala 2 wa tindzimana mayelana na nchumu lowu a wu ku lahlekerile u tlhela u wu kuma.
  - i. Exitorini lexi mbyana ya nhloko ya xikolo yi "yivile" makhekhe ya swikhapanaya. Tsala mahetelelo yan'wana ya xitori lexi.

2

Anakanya wonge xanchumu xi nyamalarile etlilasini ya n'wina.

Tirhisa marito yo vutisa (mani? yini? kwihi? rini? hikwalaho ka yini?) ku vumba 5 wa swivutiso mayelana na nchumu lowu lahlekeke.

Sweswi vutisa vanhu vambirhi etlilasini ya n'wina mayelana na ku lahlekeriwa loku. Tsala leswi va swi vuleke hi ndlela ya xivutiso na nhlamulo.

3

Vumba swivilwa-nkatsano swo huma eka swivilwa-n'we leswi. Tirhisa marito ya hikuva, leswaku, kutani, ku hlanganisa swivilwa.

- Wanuna wo dilivha u vekile makhekhe ya swikhapania ehansi. U hundzulukile.
- Danisa u langutile ehandle hi fasitere. U vonile xinhwanyetana.
- Danisa u tibohile ku dyondza ku vulavula kahle. Vanhu va ta kota ku n'wi twisia.

4

Tlhela u tsala swivilwa leswi landzelaka hi mbulavulo wo rungula.

- "Ndzi fanele ku famba hi xihatla hikuva manana wa mina u tirha vusiku," ku vula Maria.
- "Ku na un'wana a ngheneke laha kamareni kambe munhu wa kona u komile swinene," ku hlevetela Danisa.

5

Tlilasi ya n'wini yi bohe ku endlela mudyondzisi wa tlilasi ya n'wina xinkhubyana xa ku hela ka lembe. N'wi tsalele xirhambo. Xirhambo xa wena xi fanele ku katsa

- tlilasi leyi nga na xinkhubyana,
- vito ra mudyondzisi loyi u n'wi rhumelaka xirhambo,
- siku leri xi nga ta va hi rona,
- laha xinkhubyana xi nga ta va xi ri kona na adirese loko swi fanerile,
- xinkhubyana xi sungula hi nkarhi muni,
- xinkhubyana xi hela hi nkarhi muni,
- vuxokoxoko byo hlamula, na mahungu yan'wana na yan'wana yo engetela.

b

Tirha na munghana. U fanele ku kombela mali ya xinkhubyana eka un'wana na un'wana etlilasini ya n'wina, kambe a wu swi tivi leswaku u fanele ku kombela mali muni.

Dirowa tikholumu timbirhi. Eka kholomu yo sungula tsala nongoloko wa swilo hinkwaswo leswi mi faneleke ku swi xava. Eka kholomu ya le ka voko ra xinene tsala nxavo ya nchumu wun'wana na wun'wana. Kutani hlanganisa mixavo hinkwayo u tlhela u avanyisa ntsengo hi nhlayo ya vana etlilasini ya n'wina. Lowu i ntsengo lowu u faneleke ku kombela n'wana un'wana na un'wana ku ta na wona.

7

Tsalela mudyondzisi wa n'wina papila. Eka ndzimana yo sungula n'wi khense ku va a ku dyondzisa. Eka ndzimana ya vumbirhi n'wi byele leswaku hikwalaho ka yini a wu tiphina swinene hi ku va etlilasini ya yena. Eka ndzimana yo hetelela n'wi navelele holideyi leyinene. Tirhismaandlalelo lama nga laha hansi loko u tsala papila ra wena.

Adirese
Siku ra n'hweti

Eka Mudyondzisi _____

Hi mina
Vito ra wena